

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

**O‘ZBEKISTON TA’LIM TIZIMIDA INKLUZIV TA’LIMNI JORIY ETISH
JARAYONIDA UCHRAYOTGAN MUAMMOLAR VA ULARNI
BARTARAF ETISH YO‘LLARI**

Mirsultonova Nozimaxon Jahongir qizi

Toshkent Kimyo Xalqaro Universiteti

Special Pedagogy fakulteti talabasi

nozimamirsultonova2@gmail.com

+998 95 206 04 24

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada O‘zbekiston ta’lim tizimida inkluziv ta’limni joriy etish jarayonida uchrayotgan asosiy muammolar tahlil qilinadi. Jumladan, moddiy-texnik baza yetishmasligi, maxsus pedagog va logopedlar yetishmovchiligi, o‘qituvchilarning tayyorgarlik darajasi, ota-onalar va jamiyatning psixologik tayyorgarligi hamda mavjud qonunchilikdagi ayrim kamchiliklar ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, xorijiy tajriba asosida O‘zbekiston sharoitiga mos yechimlar taklif etiladi. Maqola inkluziv ta’lim sifatini oshirish, maxsus yordamga muhtoj bolalarning to‘laqonli ta’lim olishini ta’minlash hamda ularning jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyasini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan tavsiyalarni o‘z ichiga oladi.

Kalit so‘zlar: inkluziv ta’lim, maxsus pedagogika, defektologiya, ta’lim tizimi, integratsiya, rehabilitatsiya, O‘zbekiston tajribasi, metodik yondashuv, ijtimoiy moslashuv, ta’lim sifati.

АННОТАЦИЯ

В данной статье анализируются основные проблемы внедрения инклюзивного образования в системе образования Узбекистана. Рассматриваются такие вопросы, как недостаток материально-технической базы, нехватка специалистов-дефектологов и логопедов, уровень подготовки педагогов, психологическая готовность родителей и общества, а также отдельные недостатки в действующем законодательстве. На основе зарубежного опыта

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

предлагаются рекомендации, адаптированные к условиям Узбекистана. Статья направлена на повышение качества инклюзивного образования, обеспечение полноценного обучения детей с особыми образовательными потребностями и поддержку их успешной интеграции в общество.

Ключевые слова : инклюзивное образование, специальная педагогика, дефектология, система образования, интеграция, реабилитация, опыт Узбекистана, методические подходы, социальная адаптация, качество образования.

This article analyzes the main challenges of implementing inclusive education in the education system of Uzbekistan. It examines the lack of material and technical resources, the shortage of special education teachers and speech therapists, the preparedness of teachers, the psychological readiness of parents and society, as well as certain gaps in current legislation. Based on international experience, recommendations tailored to the Uzbek context are proposed. The article aims to improve the quality of inclusive education, ensure full access to education for children with special needs, and support their successful integration into society.

Keywords : inclusive education, special pedagogy, defectology, education system, integration, rehabilitation, Uzbekistan experience, methodological approaches, social adaptation, education quality.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishi, inson kapitaliga bo'lgan talabning ortishi ta'lim tizimini ham tubdan isloh qilishni talab qilmoqda. Xususan, inkluziv ta'lim — ya'ni barcha bolalarning, jumladan, nogironligi yoki rivojlanishida og'ishlari bo'lgan bolalarning ham umumiy ta'lim tizimiga jalb qilinishi masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri bo'lib qolmoqda. Inkluziv ta'lim nafaqat maxsus yordamga muhtoj bolalarning shaxsiy rivojlanishini ta'minlaydi, balki jamiyatda tenglik, bag'rikenglik va ijtimoiy birdamlik tamoyillarini mustahkamlaydi.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

O‘zbekiston Respublikasi 2021 yilda BMTning “Nogironlar huquqlari to‘g‘risidagi konvensiyasi”ni ratifikatsiya qildi va shu orqali barcha bolalarning ta‘lim olish huquqini kafolatlash majburiyatini oldi. Shuningdek, “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasida maxsus ehtiyojli bolalarga moslashtirilgan ta‘lim dasturlarini joriy etish, ularni maktabgacha va umumiy o‘rta ta‘lim tizimiga keng jalb qilish ustuvor vazifalardan biri sifatida belgilangan. Shu bilan birga, amaliyotda bir qator muammolar mavjud bo‘lib, ular inkluziv ta‘lim sifatiga va samaradorligiga bevosita ta‘sir ko‘rsatmoqda. Ushbu maqolada O‘zbekiston ta‘lim tizimida inkluziv ta‘limni joriy etishdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo‘llari tahlil qilinadi. So‘nggi yillarda inkluziv ta‘limni rivojlantirish borasida muhim qadamlar qo‘yildi. Maxsus sinflar va markazlar soni ortmoqda, ayrim umumta‘lim maktablari moslashtirilgan jihozlar bilan ta‘minlanmoqda. 2023 yil ma‘lumotlariga ko‘ra, respublikada minglab bola umumta‘lim maktablarida tengdoshlari bilan birga o‘qimoqda. Shu bilan birga, ko‘plab hududlarda moddiy-texnik baza, maxsus jihozlar, moslashtirilgan darsliklar va metodik qo‘llanmalar yetishmasligi hamon dolzarb masala bo‘lib qolmoqda.

Xorijiy tajriba va undan foydalanish imkoniyatlari

Finlyandiya, Yaponiya, Turkiya va Janubiy Koreya kabi davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, inkluziv ta‘lim samarali bo‘lishi uchun quyidagi shartlar zarur:

- Har bir bola uchun individual rivojlanish dasturi ishlab chiqilishi;
- Maxsus jihozlangan sinflar va yordamchi texnologiyalar joriy etilishi;
- O‘qituvchilar muntazam ravishda trening va malaka oshirish kurslaridan o‘tishi;
- Ota-onalar va jamiyat uchun ma‘rifiy dasturlar ishlab chiqilishi.

Bu yondashuvlarni O‘zbekiston sharoitiga moslashtirib qo‘llash mumkin. Masalan, maxsus sinflar sonini oshirish, “sayyor logoped” yoki “mobil defektolog” xizmatlarini yo‘lga qo‘yish, raqamli platformalarda masofaviy maslahat va mashg‘ulotlarni yo‘lga qo‘yish yaxshi samara berishi mumkin.

Finlyandiya tajribasi

Muammo: Hududlar o‘rtasida imkoniyatlar teng emasligi, maxsus ehtiyojli bolalarga individual e‘tibor yetarli bo‘lmasligi.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

Yechimlar:

- **Uch bosqichli qo'llab-quvvatlash modeli:** umumiy, kuchaytirilgan va maxsus yordam bosqichlari joriy etilgan.
- **Individual ta'lim rejasi (IEP):** har bir bola uchun shaxsiylashtirilgan ta'lim rejasi tuziladi va muntazam baholanadi.
- Maktablar o'rtasida resurs almashish tizimi yaratilgan.
- **Natija:** Bolalar 95% hollarda oddiy maktablarda ta'lim olishadi, maxsus maktablar soni kamaygan.

Buyuk Britaniya tajribasi

Muammo: Nogiron bolalarni o'qitishda yagona standartlar yo'qligi va moliyaviy cheklolar.

Yechimlar:

- **Education, Health and Care Plan (EHCP):** har bir maxsus ehtiyojli bola uchun ta'lim, sog'liq va ijtimoiy xizmatlarni qamrab olgan yagona reja tuziladi.
- Mahalliy hokimiyatlar resurs markazlari ochib, o'qituvchilar va ota-onalarga maslahat beradi.
- Davlat grantlari orqali maxsus texnologiyalar xarid qilinadi.
- **Natija:** Ta'lim sifati oshgan, ota-onalarning ishtiroki kuchaygan.

Turkiya tajribasi

Muammo: Qishloq hududlarida maxsus ehtiyojli bolalar uchun imkoniyatlar yetishmasligi.

Yechimlar: Maxsus ta'lim muassasalarini kengaytirish va **integratsiyalashgan sinflarni** ko'paytirish.

- O'qituvchilar uchun **maxsus kurslar** va sertifikatlash dasturlari.
- Mobil logoped va psixolog xizmatlari.
- **Natija:** Maktabga qamrov darajasi oshgan, ijtimoiy qarashlar yumshagan.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

Janubiy Koreya tajribasi

Muammo: Raqobatbardosh ta'lim tizimida nogiron bolalar ko'pincha e'tibordan chetda qolardi.

Yechimlar:

- **Maxsus ta'lim to'g'risida qonun** qabul qilinib, barcha maktablarda inkluziv sinflar ochildi.
- O'qituvchilarni muntazam ravishda malaka oshirish majburiy qilindi.
- Maktab rahbarlari uchun inklyuzivlikni rivojlantirish bo'yicha treninglar yo'lga qo'yildi.
- **Natija:** Nogiron bolalarning 80% dan ortig'i oddiy sinflarda ta'lim oladi.

O'zbekiston uchun olingan saboqlar

- Har bir bola uchun **individual ta'lim rejasi** ishlab chiqish (Finlyandiya va AQSh tajribasi).
- O'qituvchilarni amaliy treninglar va sertifikatlash dasturlari orqali tayyorlash (Turkiya va Janubiy Koreya tajribasi).
- Maktab va tuman darajasida **resurs markazlari** tashkil etish (Buyuk Britaniya tajribasi).
- Erta yoshdan boshlab **reabilitatsiya va psixologik qo'llab-quvvatlash xizmatlarini** yo'lga qo'yish.
- Mahalliy hamjamiyat va ota-onalarni xabardor qilish kampaniyalarini kengaytirish.

O'zbekiston ta'lim tizimidagi inkluziv ta'limning hozirgi holati

1. Normativ-huquqiy baza

- 2019-yilda qabul qilingan "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlari to'g'risida"gi Qonun inklyuziv ta'limning asosiy tamoyillarini belgilab berdi.
- 2022-yilda "2022–2026-yillarda nogironligi bo'lgan shaxslar uchun teng imkoniyatlarni ta'minlash milliy dasturi" tasdiqlandi.
- "Maktab ta'limini rivojlantirish milliy dasturi"da ham maxsus ehtiyojli bolalar uchun inklyuziv sinflar va moslashtirilgan darsliklarni yaratish vazifasi belgilangan.

2. Infratuzilma va o'quv muassasalari

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

• Respublika bo'yicha yuzlab maktab va bog'chalarda inkluziv sinflar ochilmoqda.

• Ba'zi hududlarda panduslar, sensor xonalar, maxsus jihozlar o'rnatilmoqda.

• Elektron va audio darsliklar ishlab chiqilmoqda, ayrim fanlar bo'yicha Braille yozuvidagi kitoblar tayyorlanmoqda.

3. Mutaxassislar tayyorlash

• Pedagogika oliygohlarida defektologiya, logopediya va maxsus psixologiya yo'nalishlari mavjud.

• O'qituvchilarni malaka oshirish markazlarida "inklyuziv ta'lim" bo'yicha qisqa muddatli kurslar tashkil etilmoqda.

• Respublika ta'lim markazi va Xalq ta'limi vazirligi yangi metodik qo'llanmalar ishlab chiqmoqda.

4. Ijtimoiy qabul va jamoatchilikning ishtiroki

• OAVda maxsus ehtiyojli bolalar haqida ijobiy ko'rsatuv va maqolalar soni ortmoqda.

• Ota-onalar va mahalla faollariga ma'rifiy seminarlar o'tkazilmoqda.

• Qator nodavlat tashkilotlar bolalarning huquqlarini himoya qilish va reabilitatsiya xizmatlarini ko'rsatishda davlatga ko'maklashmoqda.

Inklyuziv ta'limdagi asosiy muammolar

1. Moddiy-texnik baza yetishmovchiligi

• Ko'plab umumta'lim maktablarida nogiron bolalar uchun pandus, lift, maxsus hojatxona kabi sharoitlar mavjud emas.

• Sensor xonalar, maxsus o'quv qurollari va moslashtirilgan darsliklar yetarli emas.

• Dars jarayonida foydalaniladigan texnologiyalar (interaktiv doskalar, nutq sintezatorlari, maxsus kompyuter dasturlari) keng tarqalmagan.

2. Kadrlar muammosi

• Logoped, tiflopedagog, surdopedagog, defektolog va psixologlar soni yetarli emas.

• Qishloq hududlarida maxsus pedagoglar umuman mavjud emas yoki juda kam.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

-
- Kadrlarni tayyorlash va malaka oshirish tizimi sekin rivojlanmoqda.
3. Pedagoglarning tayyorgarligi
- Ko‘plab o‘qituvchilar maxsus pedagogika asoslarini yaxshi bilmaydi.
 - Dars jarayonida individual yondashuv va differensial metodlardan foydalanish ko‘nikmalari yetarli darajada shakllanmagan.
 - Malaka oshirish kurslari nazariyaga ko‘proq e‘tibor qaratadi, amaliy mashg‘ulotlar esa kam.
4. Jamiyat va ota-onalarning psixologik tayyorgarligi
- Ba‘zi ota-onalar maxsus ehtiyojli bolalarning umumiy sinflarda o‘qishiga qarshilik bildiradi.
 - Jamiyatda stigma va stereotiplar mavjud: nogironlik hali ham achinish yoki chetlab o‘tish obyekti sifatida qaraladi.
 - Ota-onalar hamisha bolaning huquqlarini to‘liq bilmaydi, shuning uchun o‘z farzandlarini qo‘llab-quvvatlashda qiynaladi.
5. Qonunchilik va boshqaruvdagi kamchiliklar
- Inkluziv ta‘limni tartibga soluvchi hujjatlar mavjud, ammo ularning amaliy ijrosi sust.
 - Monitoring va nazorat mexanizmlari yetarli darajada ishlamaydi.
 - Moliyalashtirish barqaror emas, ayrim hududlarda loyihalar to‘xtab qoladi.

Muammolarni bartaraf etish yo‘llari

1. Infratuzilmani rivojlantirish

- Maktab va bog‘chalarda pandus, lift, moslashtirilgan hojatxona, sensor xonalar va maxsus sinflarni tashkil etish.
- Darsliklar va o‘quv materiallarini Braille yozuvida, yirik shriftli formatda, audiokitob shaklida tayyorlash.
- Raqamli texnologiyalarni (mobil ilovalar, nutq sintezatorlari, AR/VR dasturlar) joriy etish.

2. Mutaxassislar tayyorlash va ularni qo‘llab-quvvatlash

- Pedagogika oliy o‘quv yurtlarida defektologiya va logopediya yo‘nalishlarini kengaytirish.
- “Mobil logoped”, “sayyor psixolog” xizmatlarini yo‘lga qo‘yish.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

- Mutaxassislarni moddiy va ma'naviy rag'batlantirish.
- 3. O'qituvchilar malakasini oshirish
 - Har bir o'qituvchi uchun inkluziv ta'lim bo'yicha maxsus kurslarni majburiy qilish.
 - Amaliy treninglar, seminar va ustoz-shogird tizimini joriy etish.
 - Dars jarayonida individual yondashuv, ko'rgazmali qurollar va differensial metodlardan foydalanishni o'rgatish.
- 4. Jamiyat va ota-onalarni xabardor qilish
 - OAV orqali inkluziv ta'limning ijobiy natijalari haqida maxsus ko'rsatuvlar va kampaniyalar o'tkazish.
 - Ota-onalar uchun maslahat markazlari va treninglar tashkil etish.
 - Mahalla va jamoatchilikda nogiron bolalar huquqlari haqida ma'lumot berish.
- 5. Qonunchilikni takomillashtirish
 - Inkluziv ta'lim standartlarini ishlab chiqish va ularni qat'iy nazorat qilish.
 - Maxsus ehtiyojli bolalar uchun kvotalar, grantlar va qo'shimcha resurslar ajratish.
 - Ta'lim muassasalarini moddiy-texnik qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish.

Umumiy xulosalar — boshqa davlatlardan olingan darslar (O'zbekistonga amaliy tavsiyalar)

1. **IEP va darajali qo'llab-quvvatlash:** Finlyandiya va AQSH tajribasi shuni ko'rsatadiki, har bir o'quvchi uchun individual reja va darajali qo'llab-quvvatlash (maktab darajasidan tortib maxsus xizmatlarga) — samarali model.
2. **Qonun + barqaror moliyalashtirish:** Buyuk Britaniya misolida qonuniy kafolatlar yetarli emas — ularni moliyalashtirish va amaliyotga tatbiq etish mexanizmi bo'lishi lozim. O'zbekiston qonunchiligini moliyaviy instrumentlar bilan qo'llab-quvvatlashi kerak.
3. **O'qituvchilarni doimiy va amaliy tayyorlash:** Malaka oshirish faqat nazariy emas, balki amaliy ko'nikmalarni shakllantiruvchi treninglar, mentorship va sayyor maslahat xizmatlari zarur.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

4. Sogʻliq va ijtimoiy xizmatlarni integratsiyalash: Taʼlim xizmatlari yakkalanib qolmasligi uchun sogʻliq, ijtimoiy himoya va psixologik xizmatlar bilan integratsiyalash tajribalari samarali. (UK va boshqa mamlakatlar misoli).

5. Monitoring va baholash tizimi: Xizmatlar samaradorligini oʻlchash va hududlar boʻyicha adolatli resurs taqsimlash uchun kuchli monitoring kerak. Buyuk Britaniyada yuksalib borayotgan xarajatlar bu nuqtani koʻrsatadi.

6. Mahalliy sharoitga moslashtirish: Turkiya va Janubiy Koreya misollari shuni koʻrsatadiki, har bir mamlakat oʻz ijtimoiy-madaniy sharoitiga mos modellarni ishlab chiqishi kerak. Oʻzbekistonda “mobil logoped”, masofaviy konsultatsiya va hududiy markazlar (regional resurs markazlari) samarali boʻlishi mumkin. Oʻzbekiston taʼlim tizimida inklyuziv taʼlimni joriy etish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda. Mamlakatda qonunchilik bazasi takomillashdi, maxsus ehtiyojli bolalar uchun inklyuziv sinflar ochilmoqda, oʻqituvchilarni tayyorlash va malaka oshirish tizimi kengaymoqda. Shu bilan birga, moddiy-texnik baza yetarli emasligi, mutaxassislar tanqisligi, oʻqituvchilarning metodik tayyorgarligi pastligi, ota-onalar va jamiyatdagi stereotiplar kabi muammolar hanz mavjud.

Xorijiy davlatlar tajribasi shuni koʻrsatadiki, inklyuziv taʼlimni samarali rivojlantirish uchun quyidagi chora-tadbirlar muhim:

- Har bir bola uchun **individual taʼlim rejasi** ishlab chiqish va doimiy monitoring yuritish;
- **Resurs markazlari** va ixtisoslashgan jamoalarni tashkil etish;
- Oʻqituvchilarni **maxsus kurslar** orqali tayyorlash va muntazam malaka oshirishni yoʻlga qoʻyish;
- Maktablarni moslashtirish, maxsus jihozlar va darsliklar bilan taʼminlash;
- Jamiyatda ijobiy qarashlarni shakllantirish uchun keng koʻlamli maʼrifiy ishlar olib borish.

Ushbu yoʻnalishlarda tizimli ishlar olib borilsa, Oʻzbekiston ham rivojlangan mamlakatlar kabi nogironligi boʻlgan bolalarga teng taʼlim imkoniyatini yaratishga erishadi va ularni toʻlaqonli ijtimoiy hayotga integratsiya qiladi.

International Conference on Modern Science and Scientific Studies

Hosted online from Madrid, Spain

Website: econfseries.com

20th September 2025

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Aidova, Nodira. *The Way Towards Inclusive Education in Uzbekistan*. O'zMU Xabarlar, Vol. 1 No. 1.1, 2024
2. Berdiyeva, Xabiba; Muratova, Dilnoza; Malikova, Durdona. *Inclusive Education in Uzbekistan and Its Role in Society Development*. ACTA NUUZ, Vol. 1 No. 1.3, 2025.
3. Fayzieva, Ubayda Yunusovna. *Conditions and Methods of Implementation of Inclusive Education in Uzbekistan*. Zien Journal of Social Sciences and Humanities, 2025.